**Український державний університет
імені Михайла Драгоманова**

ISSN 2307-3179 (Print)

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 51-52

Київ – 2025

В І С Н И К
А Г Р А Р Н О Ї
І С Т О Р І Ї

51-52'2025

Науковий журнал

Редакційна колегія:

М.А. Журба (*головний редактор*),
В.А. Вергунов, В.О. Доценко,
М.П. Жолоб, І.А. Коляда, С.С. Падалка,
О.В. Потильчак, В. Сукарєв

B U L L E T I N O F
A G R A R I A N
H I S T O R Y

Editorial Board Members:

Zhurba M. (*Editor-in-chief*),
Dotsenko V., Koliada I.,
Padalka S., Potylchak O., Sukarev V.,
Vergunov V., Zholob M.

51-52'2025

Scientific journal

УДК 94:63(100)
В 53
DOI: 10.31392/VAH-2025.51-52

Засновник:
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 894 від 10.10.2022 р. журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з історичних наук (спеціальність 032 історія та археологія)

Ідентифікатор медіа: R30-04514

Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі Google Scholar

Офіційна інтернет-сторінка видання:
https://agrarian-history.com.ua

Адміністратор сайту:
С. Діхтяр

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, каб. 16
тел.: (097) 130-91-96;
e-mail: zholobb@gmail.com

Друкується за рішенням:

Вченої ради історичного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 11 від 25.06.2025 р.)

Підп. до друку 27.06.2025
Формат 70 х 108 1/16.
Папір офсет. Друк. різогр.
Ум. автор. арк.: 26
Наклад 50 прим.

Друк: ТОВ «ТВОРИ»

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших відомостей.

https://doi.org/10.31392/VAH-2025.51-52.3
УДК 94(477.86)

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ОЛЕКСАНДРІВСЬКОГО ПІДПРИЄМЦЯ ПІТЕРА ЛЕППА (СТАРШОГО): ДО ІСТОРІЇ РОДИНИ МЕНОНІТІВ-ПІДПРИЄМЦІВ МІСТА ОЛЕКСАНДРІВСЬКА ЛЕПП

Коляда Ігор Анатолійович
доктор історичних наук, професор кафедри методології та методики суспільних дисциплін,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: kolyada.i.a.1968@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-3802-9082

Борчук Степан Миколайович
доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ
e-mail: borchuk_s@ukr.net
https://orcid.org/0000-0001-7494-7369

Лизень Євген Володимирович
доктор філософії з історії та археології,
Аналітичний центр балканських досліджень, м. Запоріжжя
e-mail: luge82@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-3621-5922

Анотація. Мета дослідження *– проаналізувати роль менонітської колонізації в економічному розвитку Катеринославської губернії та охарактеризувати діяльність менонітської династії промисловців м. Олександрівська Лепп, висвітлити етапи функціонування підприємства «Лепп, Вальман і Копп», як успішного проекту династії Лепп у сільськогосподарському машинобудуванні Півдня України, дещо розкрити благодійницьку, меценатську діяльність представників династії Лепп.* ***Методологія дослідження*** *спирається на принципи конкретно-історичного підходу або історизму, об`єктивності, всебічності і цілісності, системності, а також на використання методів – аналізу та синтезу, історико-генетичного, історико-порівняльного, історико-типологічного, проблемно-хронологічного.* ***Наукова новизна*** *полягає у тому, що вперше в українській історіографії комплексно та ґрунтовно охарактеризовано роль родини Лепп у господарському, культурно-освітньому житті м. Олександрівська. Окреслено ґенезу династії промисловців родини Лепп, розвиток їхнього виробництва, прослідковано чинники успішності їхнього бізнесу, зокрема, маркетингові заходи підприємців щодо збереження конкурентоспроможності. Висвітлено добродійну та меценатську діяльність династії Лепп в культурно-освітній сфері в контексті розвитку менонітської освіти упродовж XIX – початку XX ст.* ***Висновки.*** *Динамічне зростання внутрішнього попиту на сільськогосподарську техніку, що спостерігалося в південноукраїнських губерніях протягом усього пореформеного періоду, призвело до становлення розгалуженої мережі майстерень та заводів із виготовлення сільськогосподарських машин та знарядь праці. Поступово виокремилися потужні перспективні підприємства, які здійснювали визначальний вплив на*

напрями розвитку галузі та стали своєрідними епіцентрами формування регіональних осередків. Становлення «олександрівського» осередку значною мірою пов'язане з підприємницькою активністю династії Леппів та інших місцевих німців-колоністів, обізнаних зі специфікою та потребами степового господарювання. Створюючи власний добробут і благополуччя, разом з тим допомагали зростанню матеріального і культурного рівня місцевого населення Півдня України.

Ключові слова: *династія Лепп, Пітер Лепп, меноніти, м. Олександрівськ, підприємець, меценат.*

Постановка проблеми. Російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 р. і триває до нині, засвідчила важливість ролі економічної еліти країни, представників середнього і малого бізнесу у організації спільного протистояння зовнішній небезпеці, згуртуванню сил усього українського суспільства в умовах смертельної небезпеки самому існуванню української нації та самостійності і незалежності Української держави. Історичний досвід участі вітчизняного бізнесу у вирішенні життєво важливих проблем суспільства є суспільно важливою та наукового значимою проблемою. У цьому контексті розкриття ролі менонітської династії підприємців м. Олександрівська Лепп у розв'язанні важливих соціально-економічних, культурно-освітніх проблем обумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз джерел та останні дослідження. В історії іноземної колонізації, господарського освоєння та формування багатоетнічного населення Південно-Східної України XVIII – початку XX ст. сучасна дослідниця Н. Венгер (Венгер, 2004) виділяє три основні етапи: перший – XIX – початок XX ст. – етап, коли домінуючою була культуртрегерська концепція історії іноземних колоністів, коли досить детально вивчалися історії колоній у контексті регіональної історії; другий – 30 – 80-ті рр. XX ст. – етап подальшої розробки проблеми та удосконалення методів дослідження з розширенням джерельної бази, коли дослідниками увага зосереджувалася на історії колоній менонітів в контексті історії релігійних рухів; третій – розпочався з 90-х рр. XX ст. і відзначається комплексністю підходів до вивчення проблеми, урізноманітненням підходів та тематики досліджень, формуванням наукових центрів та наукових шкіл.

Створено численну наукову літературу, яка прямо чи опосередковано стосується питання становлення особистості олександрівського підприємця Пітера Леппа (Старшого). Ґрунтовними дослідженнями з цієї проблеми є роботи українських істориків М. Бєлікової [Бєлікова, 2004, 2005, 2007, 2008, 2009 2011], Н. Венгер [Венгер, 1998, 2004, 2005, 2006, 2007, 2011, 2014, 2019), А. Бойка [Бойко, 1997], В. Васильчука [Васильчук, 2009], Т. Водотика [Водотика, 2018], В. Гріза [Гріза, 2013], Л. Моісєєнко [Моісєєнко, 2016], О. Любанської [Любанська, 2009], К. Лях [2004, 2006], Є. Оренштейна [Оренштейн, 2008], Н. Чернікової [Чернікова, 2021], І. Швайка [Швайка, 2016].

Окреслити історичний контекст іноземної колонізації Південно-Східної України XVIII ст. нам дозволила праця відомого дослідника соціально-економічного розвитку Південно-Східної України А. Бойка [Бойко, 1997].

Найбільш комплексно висвітлити проблематику нашого дослідження ми змогли використавши науковий доробок однієї з провідних фахівців з проблеми історії іноземної колонізації Південно-Східної України XVIII – початку XX ст.

докторки історичних наук, професорки Н. Венгер, яка докладно проаналізувавши українську і зарубіжну історіографію, увівши до наукового обігу нові архівні джерела, у своїх працях дослідила менонітські спільноти Хортицького та Молочанського округів 1914 – 1930-х рр.; менонітське підприємництво як феномен в економічному розвитку Російської імперії, зокрема Півдня України, історію менонітських промислових династій кінця XIX – початку XX ст.

Важливими у контексті нашої роботи стали роботи ще однієї сучасної української дослідниці, кандидатки історичних наук, доцентки М. Бєлікової, яка у численних наукових статтях з історії менонітських колоній Півдня України (1789–1917 рр.) дослідила та проаналізувала особливості демографічних процесів, еволюційні зміни в економічному розвитку менонітів; охарактеризувала етапи формування закладів освіти та медичного обслуговування в менонітських колоніях, культурні взаємовпливи етносоціальних груп на Півдні України.

Науковий доробок ще однієї дослідниці з історії німецького населення Півдня України XIX – початку XX ст. К. Лях дозволив охарактеризувати проблеми міжетнічних відносин й соціокультурної взаємодії менонітів з їх поліетнічним оточенням цього регіону у господарчій та культурній сферах, розкривши вплив модернізаційних процесів на Півдні України в імперську добу на трансформацію суспільного життя менонітів-колоністів та на перебіг міжетнічних відносин у Південній Україні.

Ґрунтовно охарактеризувати роль родини Лепп у господарському, культурно-освітньому житті м. Олександрівська, дозволило дослідження Н. Чернікової «Осередки сільськогосподарського машинобудування на Півдні України (1860-ті рр. – 1914 р.)», в якій авторкою окреслено ґенезу династії промисловців родини Лепп, розвиток їхнього виробництва, охарактеризовано чинники успішності їхнього бізнесу, зокрема, маркетингові заходи підприємців щодо збереження конкурентоспроможності (розширення кола споживачів шляхом помірних цін, використання системи кредитування, створення мережі представництв, популяризація продукції шляхом участі у виставках, реклами в періодичних виданнях; орієнтації асортименту продукції та спеціалізації заводів концерну «Лепп, Вальман і Копп» насамперед на задоволення запитів внутрішнього (суто регіонального) споживчого ринку сільськогосподарської техніки Півдня України). Незважаючи на значний масив наукової літератури означена у темі статті проблема потребує подальшого комплексного вивчення.

Мета статті. Спираючись на доробок попередників, розкрити роль менонітської династії підприємців м. Олександрівська Лепп у розв'язанні важливих соціально-економічних, культурно-освітніх проблем Південно-Східної України XIX – початку XX ст. та охарактеризувати суть змін у структурі сільського господарства Південної України XIX ст. внаслідок поселення колоністів-менонітів, вивчити їх вплив на розвиток різних галузей аграрної сфери, а також описати здобутки і нововведення колоністів.

Виклад основного матеріалу. Яскравим прикладом менонітського підприємництва м. Олександрівська є династія Лепп. Менонітська династія Лепп була однією з найстаріших, яка складалася з трьох поколінь. Її представники були особливим прошарком місцевої еліти, яка визнаючи свої обов'язки перед менонітською спільнотою, займалися не лише організацією взаємодопомоги, а і

благодійністю, беручи активну участь у громадському та культурному житті м. Олександрівська.

Першим відомим представником майбутньої менонітської династії – підприємців був Генріх Лепп, що проживав у поселенні Айнлаге (Ейнлаге), яке належало до менонітської церкви – громади Хортицького меннонітського округу. Г. Лепп оселився у поселенні Айнлаге у 1817 р., приїхавши з району Данцига (Пруссія), через репресії та гоніння на менонітів з боку Прусської влади (Васильчук, 2009, с. 64).

Родина Лепп, ймовірно, належала до фламандської громади-церкви. Ще у XVI ст., як зазначає Л. Моісєєнко, серед менонітів сформувалося дві течії, які відрізнялися в питанні церковної дисципліни. 1800 р. ці громади-церкви уклали угоду щодо формальних відносин одне з одним [Моісєєнко, 2016, с. 365-366].

Фламандські громади серед менонітів вирізнялися більшим консерватизмом. Вони були прихильниками суворої церковної дисципліни та принципів ізоляціонізму. І тому появу ідей пієтизму вони розглядали як пряму загрозу чистоті менонітської віри. Євангелізм пієтистів докорінно відрізнявся від менонітського. На відміну від проповідуваного фламандськими менонітами прагнення до ізоляціонізму, пієтисти виступали за активну взаємодію із «великим світом» за межами колоній [Венгер, 2007, с. 101].

Фризькі громади-церкви були менш консервативними і тому допускали спілкування з близькими за віровченням християнами. Тому згодом їхні представники навіть почали вступати у шлюби з представниками фламандських громад, але для переходу від однієї течії до іншої необхідні були «атести» від церковних старійшин. Ставлення фризів до ідей пієтизму також було неоднозначним. Так, один із активних прихильників ідей пієтизму Й. Корніс, один із найвпливовіших конгрегаційних діячів, авторитет якого ґрунтувався на його особистих господарських успіхах, усіляко підтримував у своїх одновірцях прагнення до діяльності та активності. У листі до одного із своїх друзів у 1828 р. він писав: «Зміст любові до Бога є не лише слова, а швидше дії та активність» [Венгер, 2007, с.101].

Існуючі відмінності між громадами-церквами, які збереглися і в Російській імперії, обумовлювали те, що громади намагалися селитися окремо одна від одної. Так, у Хортиці окремо існували громади-церкви фламандська (Хортиця – Розенталь – Ейнлаге – Шенхорст – Нойндорф – Нейнбург – Остервік) та фризька (Кронсвейде-Шенвізе – Кронсгартен – Єйнлаге) [Моісєєнко, 2016, с. 367].

Син Генріха Лепп – Пітер Генріх Лепп (1817–1871), народився 29 грудня 1817 р. у Хортиському поселенні Айнлаге (Ейнлаге), стає засновником відомої менонітської династії – підприємців м. Олександрівська [Венгер, 1998, с. 53].

Дитячі роки Пітера Генріха Леппа пройшли серед мальовничої природи Кічкаського мису правого берега р. Дніпра. Недалеко від Кічкаської переправи, розкинулося поселення Айнлаге-Кічкас (друга назва, яка закріпилася за поселенням, Кічкас – місцева. За однією з теорій, пішло воно від татарського «кичка», що означає «маленька брова») з його стрункими рядами будинків зі своєрідною німецькою архітектурою, зеленими посівами та квітучими садами. На території кам'янистого Кічкаського мису було два великі ставки, а низини з луговою рослинністю відмінно підходили для пасовищ [Венгер, 1998, с. 60].

Щороку малий Пітер міг спостерігати весняне водопілля на р. Дніпрі, яке не раз призводило до підтоплення осель менонітів. Щовесни Дніпро просинався від зимового сну і було чути довкола гуркіт крижаних брил, які нагромаджувалися у найвужчій частині повноводної річки – Вовче Горло, прагнучи вирватися на Дніпрову широчінь. І тоді, мабуть, малому Пітеру, як нашому Кобзареві Тарасу Шевченку, здавалося, що «кращого немає нічого в Бога, як Дніпро Та наша славная країна…» (Хрящевська, 2009, с. 205). Не раз він міг за М. Гоголем повторювати: «Чудовий Дніпро у тиху погоду, коли вільно і плавно мчить крізь ліси й гори повні води свої. Ані ворухнеться, ані загуркотить. Дивишся і не знаєш, іде чи не йде його велична широчінь, і здається, неначе увесь вилитий він із скла і неначе блакитний дзеркальний шлях, без міри в ширину, без кінця в довжину, плине і в'ється по зеленому світу. Любо тоді й жаркому сонцю глянути з височини і опустити промені у холод скляних вод, і прибережним лісам яскраво відбитися у водах. Зеленокудрі! Вони припали разом з польовими квітами до вод і, схилившися, дивляться у них – і не надивляться, і не намилуються світлим образом своїм, і посміхаються до нього, і вітають його, киваючи гіллям. Всередину ж Дніпра вони не сміють глянути: ніхто, крім сонця й блакитного неба, не дивиться туди. Мало який птах долетить до середини Дніпра. Розкішний! Нема рівної йому ріки на світі» [Хрящевська, 2009, с. 207].

Мальовничі околиці поселення Айнлаге–Кічкас не могли не зачаровувати уяву підлітка: запаморочливо крутий скелястий берег Вовчого Горла біля поселення відкривався білосніжним пляжем, берегом були розкидані величезні валуни, росли вікові дуби, били джерела [Бєлікова, Стьопченко, 2011, с. 363].

Важливим чинником формування особистості майбутнього засновника відомої династії підприємців Пітера Генріха Леппа було родинне виховання. Як і в усіх менонітських родинах (в яких бешкетування та бійки вважалися неприпустимою поведінкою серед дітей), Пітера – малого і Пітера – підлітка виховували дуже суворо, навчали «добрих манер» у стосунках з дорослими. Під час праці та ігор, імітуючи дорослих, хлопчик прагнув наслідувати батька. Разом з тим, П. Лепп зростав в атмосфері родинного затишку з усталеними традиціями та нормами повсякденного життя і спілкування. Родинні відпочинки на березі Дніпра, це і зимові «вечорниці» у оселях родичів та друзів, де молодь слухала гітару і балалайку, вивчала Біблію, релігійні тексти, це і спільні забави в ясний морозний день на Дніпрі, катання на санчатах, гра в сніжки, влітку гра в крокет, святкування днів народження, влаштовували весняні кінні перегони, це і спільні церковні служби у молебному домі та спільне святкування Різдва, Пасхи, Трійці з традиційними стравами менонітської кухні (ковбаски зі смаженою картоплею, шинкою, молочним супом з вишнями та грушами, гарбузовим печивом, солодкими кавунами) [Бєлікова, 2007, с. 51] – усе це, на наш погляд, формувало риси характеру, розвивало здібності та виховувало особистість майбутнього підприємця [Бєлікова, 2011, с. 127].

Світогляд та життєві цінності майбутнього підприємця – менноніта формував навколишній світ менонітського поселення з його чітко спроектованими вулицями (які засаджувалися дбайливими менонітами акаціями та липами, що мали дарувати затишок від степових вітрів та захищати від палючого сонця), на яких височіли охайні будівлі, при яких завжди був зрощений садок фруктових дерев, господарські прибудови, серед яких обов'язково – майстерня [Гріза, 2013, с. 35].

У роки свого дорослішання Пітер міг не тільки спостерігати за роботою майстра – ремісника, а і допомагати. Так, у менонітському поселенні серед різних професій, були і годиннкарі. Годинникар, на відміну від інших професій, повинен володіти якостями снайпера – гострим зором, твердою рукою і витримкою, а ще терплячістю, терплячістю і терплячістю. Такий майстер повинен розбиратися в різних системах годинника, уміти не тільки замінити зіпсовані заводські деталі деталями часто виготовленими самостійно.

Годинникарство, ми можемо припустити, було сімейною справою родини Лепп, яким займалися з покоління у покоління. На перших етапах існування менонітських колоній годинники виготовлялися у майстернях поселенців. Перші годинники, виготовлені майстрами-менонітами, були досить примітивними – одна годинникова стрілка і мотузка замість ланцюжка. Проте і такий невибагливий годинник був достатньо недешевим задоволенням. Вартість простого годинника без мелодії (годинниковий бій) стартував, за цінами 1890 р., 50 карбованців [Венгер, 2004, с. 33].

До цієї справи дорослі також залучали молодших членів сім'ї. Так, як у менонітській родині, яка вирізнялася суворими виховними методами, було усталеною традицією у вихованні, як тільки хлопці та дівчата фізично були здатні виконувати роботу, – їх активно залучали до дорослого життя, зокрема до сімейної професії. Так, хлопці виготовляли найпростіші деталі та годинникові механізми, а дівчатка розмальовували годинникові циферблати [Венгер, 2004, с. 34].

Юний Пітер Генріх Лепп, можливо, володів такими якостями і здібностями. Тому у 15 річному віці, коли юнак залишився сиротою, родина, яка за нашим припущенням була заможньою, відрядила його до родичів у Пруссію для навчання годинникарській справі.

Після повернення у рідні колонії, проживаючи у Хортиці–Розенталь, Пітер Генріх Лепп розпочав свою власну справу з виробництва годинникових механізмів [Венгер, 1998, с. 53].

Виготовлення годинників родиною Лепп, а згодом і перша спеціалізація Пітера Генріха Лепп, на нашу думку, мабуть також було обумовлено напрямками економічного розвитку менонітських колоній та природньо-географічним чинником першої третини XIX ст., зокрема посухою 1832 – 1834 рр., як подією, за оцінкою голови Катеринославської контори іноземних поселенців А. Фадєєва, яка відкинула економіку поселень на кілька років назад. Перед лідерами колоній стало практичне питання про те, як у наступному не допустити повторення подібних криз. Як вважав один із видатних лідерів менонітської спільноти першої половини XIX ст. Й. Корніс, одним із шляхів запобігання кризових ситуацій за умов неминучих у південному регіоні природних катаклізмів може стати орієнтація на комплексний розвиток колоній. У зв'язку з цим він розробив засоби, спрямовані на підтримку розвитку менонітського підприємництва [Венгер, 2006, с. 102].

У 30-ті рр. XIX ст. ще одним визначальним чинником у розвитку менонітських колоній також є зростання темпів чисельності безземельного населення. До цієї категорії, як правило, належали молодші за віком представники менонітських родин, які були більш мобільними, ніж представники старшого покоління [Венгер, 2006, с. 103].

Саме для цієї категорії безземельних молодих менонітів очільник «Товариство поліпшення сільського господарства та торгівлі» Й. Корніс ініціював серію соціальних програм спрямованих насамперед, на можливість проявити себе в альтернативних до сільського господарства видах діяльності. З його ініціативи, окрім утворення додаткових «дочірніх» колоній, куди було переселено частину безземельного менонітського населення, він виступив із ініціативою заснування окремої ремісничої колонії. Прикладом такої успішної промислово-ремісничої колонії стало селища Ной-Гальбштадт (засноване 1841 р.) [Венгер, 2006, с. 104].

Отже, соціальні програми Й. Корніса були спрямовані на збереження менонітської громади як основи менонітського віровчення в умовах індустріальної модернізації, яку переживала Російська імперія 30-х – 40-х рр. XIX ст.

Орієнтація на інтенсивне залучення економіки поселень у ринкові процеси, що відбувалися в регіоні, сприяла активізації соціальної диференціації у середині менонітського співтовариства, що створювало умови для формування капіталів і розвитку підприємницької діяльності на території поселень [Венгер, 2005, с. 62].

Саме у ці роки, можемо припустити, П. Г. Лепп – старший, повернувшись з Пруссії та розвиваючи родинну справу з виготовлення годинників, вирішує змінити спеціалізацію родинної ремісничо-підприємницької діяльності, проживаючи у Хортиці-Розенталь [Чернікова, 2021, с. 136].

Меноніти активно займаючись фермерством, гостро потребували якісний сільськогосподарський інвентар та сільськогосподарську техніку. І ця потреба зростала з року у рік. І як засвідчують дані державної статистки меноніти у більшості користувалися виробами місцевих ремісників. Це обумовлювалося тим, що більшість асортименту сільськогосподарського інвентаря та сільськогосподарської техніки були імпортованими і належали іноземному виробнику. Тому їхня дороговизна спонукала менонтів шукати власні способи та шляхи їх виробництва. Ремісниче спеціалізація обумовлювалася конкретними потребами конкретної колонії та специфікою попиту на місцевому ринку [Оренштейн, 2008, с. 253].

Менонітські ремісники могли виконувати лише «прямі» замовлення, оскільки не мали достатньо коштів для того, щоб закуповувати великі партії сировини і забезпечувати збереження попередньо виготовлених виробів [Венгер, 2006, с. 102].

Довгий час майстерня годинникаря Пітера Леппа (старшого) спеціалізувалася на виготовленні різнобічного домашнього начиння: годинників, люльок для куріння, свічників, вагів, фур [Бєлікова, 2011, с. 128]. Уперше Пітер Лепп (старший) вияв свої здібності як винахідника, винайшовши та виготовивши пристрій з розмотування нитки з кокона шовкопряда. Ця конструкторська новація принесла йому першу популярність серед ремісників – менонітів [Водотика, 2018, с. 147]. Прагнучи розширити виробництво та ринок збуту Пітер Лепп (старший) запроваджує практику навчання усіх охочих оволодінню навиками користування цим механізмом [Лях, 2006, с. 98].

Сільськогосподарське виробництво менонітів, яке швидко розвивалося, зростаючий попит на сільськогосподарську техніку та сільськогосподарські машини обумовив і зміну спеціалізації серед менонітів – ремісників. Найбільш професійно підготовленими до такої зміни спеціалізації – перейти до виготовлення сільськогогосподарських машин та технічних засобів, як зазначає Н. Венгер, були

ковалі, майстри з виготовлення возів (фур), майстри з металообробки (виготовлення олов'яного начиння) і годиннкарі [Венгер, 2005, с. 104]. Одним із таких майстрів-годиннкарів, який змінив спеціалізацію своєї майстерні, був Пітер Лепп (старший).

Висновки. Отже, німецькі колоністи, які осіли в Україні, органічно влилися в суспільно-політичне та духовне життя місцевого населення, зберігаючи разом з тим певні особливості розвитку, традицій, віросповідання. Вони принесли на нову батьківщину порівняно високу організацію громадського життя – кооперативний рух, створення сільськогосподарських спілок, кредитних установ. Досить розвинутими в німецьких колоніях були соціальний захист населення та видавнича справа. Все це позитивно впливало на місцеве населення навколишніх українських сіл. Німецькі колоністи брали активну участь у діяльності сільських управ, повітових та губернських земств, сприяючи позитивному розвиткові південноукраїнського регіону. Маючи значні сільськогосподарські знання й навики і отримавши ряд пільг від уряду Російської імперії, меноніти, зокрема і сім'я Лепп, сприяли інтенсифікації різних галузей південноукраїнського сільського господарства. Вони першими застосували чотирьохпільну систему землеробства і чорний пар, вивели породу великої рогатої худоби, відому в наш час як українська червона степова, розробили та організували виробництво плуга для підгортання картоплі, зрошували луки і удобрювали поля, заснували Старо-Бердянське лісництво та всесвітньовідомий заповідник «Асканія-Нова» і т. д. І тепер досвід життя менонітів може бути повчальним для нас. Так, розвиток підприємства «Лепп і Вальман» розпочався від ремісничої майстерні, а дійшов до рівня однієї з найбільших фабрик Катеринославської губернії з виробництва сільськогосподарської техніки. Успіх підприємців залежав від таких чинників: економічних можливостей території, умілого використання та вдосконалення передових технологій виробництва, зростання широкого попиту на сільськогосподарську техніку.

Список використаних джерел та літератури

Бєлікова, М., 2004. Адміністративне управління менонітських колоній півдня України (1789–1917 рр.). *Етнічна історія народів Європи, 16,* 16–21.

Бєлікова, М., 2011. Соціалізація та життєвий цикл у менонітськиій родині на Півдні України: Практика XIX ст. *Гуманіарний журнал, 1–2,* 126–129.

Бєлікова, М. Стьопченко, Е., 2011. Історія менонітських колоній півдня України в українських дисертаційних дослідженнях сучасності (кінець XX–початок XXI ст.). *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів, 22,* 356–369.

Бєлікова, М., 2007. Ендогамія в менонітській етноконфесійній спільноті півдня України (1789–1917 рр.). *Zaporizhzhia Historical Review, 21,* 49–52.

Бєлікова, М., 2008. Медичне обслуговування в менонітських колоніях Південної України (1789–1917). *Zaporizhzhia Historical Review, 22,* 19–22.

Бєлікова, М., 2005. Меноніти свої або чужі на Півдні України (1789–1917). *Zaporizhzhia Historical Review, 19,* 119–124.

Бєлікова, М., 2009. Тваринництво в менонітських колоніях півдня України (перша половина XIX ст.). *Zaporizhzhia Historical Review, 25,* 178–182.

Бойко, А., 1997. *Південна Україна останньої чверті XVIII століття.* Частина 1. Аграрні відносини. Запоріжжя: РА Тандем, 204 с.

Васильчук, В., 2009. Перші менонітські колонії на Півдні України (кінець XVIII–XIX ст.). *Музейний вісник,15/2,* 60–69.

Венгер, Н., 2011. Єврейські та менонітські погроми на Півдні України: до питання про типологію та семантику подій 1919 року. *Гуманітарний журнал, 3–4,* 138–147.

Венгер, Н., 2019. «Неличная история»: меннонитская община Александровска в переломный год Украинской революции. *Modern Studies in German History, 1*, 62–73.

Венгер, Н., 2011. Проблеми розробки та реалізації реформи ліквідації колоністського статусу в Російській імперії (1871): меноніти та влада у конфлікті. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія,19,* 114–122.

Венгер, Н., 2014. Российский националистический дискурс и меннонитское этническое предпринимательство: генезис и динамика социально-политического конфликта (1830–1917). *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Історія, 49 (спец. вип.),* 40–56.

Венгер, Н., 2004. Аграрна колонізація? До питання про формування особливої економічної зони на території сільськогосподарських менонітських колоній Півдня України (перша половина XIX ст.). *Український селянин, 8*, 153–156.

Венгер (Осташева), Н., 2005. Історія успіху: розвиток борошномельної промисловості півдня України і менонітське підприємництво. *Вопросы германской истории, 2,* 54–68.

Венгер, Н., 2006. Йоган Корніс та розвиток ремесла, підприємництва на території аграрних менонітських поселень півдня Російської імперії (перша половина XIX століття). *Український селянин, 10,* 100–104.

Венгер, Н., 2007. Казус ликвидационного законодательства: факторы антиколонистской пропаганды и антиколонистского сознания в динамике межэтнических взаимоотношений в поздней Российской империи (на примере истории меннонитского предпринимательства). *Вопросы германской истории, 2*, 110–126.

Венгер, Н., 2006. Меннонитское предпринимательство в контексте социальной истории: к постановке проблемы. *Вопросы германской истории, 3,* 5–23.

Венгер, Н., 2011. Німецьке питання в оцінці І. С. Аксакова та Ю. Ф. Самаріна: діалог з російським суспільством у десятиліття Великих реформ (1860–1870). *Вопросы германской истории, 8*, 30–52.

Венгер, Н., 2005. Формування торговельно-промислової еліти на території аграрних меннонітських колоній Півдня України (перша половина XIX ст.). *Український селянин, 9*, 102–105.

Венгер, Н., 1998. Династия Леппов и их предприятие. *Вопр. германской истории, 2,* 53–63.

Венгер, Н., 2004. Менонітське підприємництво і розвиток машинобудування на Півдні України (30-ті рр. XIX ст. – 1914 р.). *Етнічна історія народів Європи, 16,* 29–36.

Водотика, Т., 2016. Модернізаційні та урбанізаційні процеси на Півдні України (друга половина XIX–початок XX ст.). *Регіональна історія України, 10,* 201–220.

Водотика, Т., 2018. Урбаністичне середовище та підприємництво: парадигми співіснування та взаємодії в підросійській Україні в добу імперських модернізаційних перетворень. *Регіональна історія України,12,* 141–156.

Гріза, В., 2013. Соціально-економічне життя етнічних груп Південно-Східної України XVIII–початку XX ст. в сучасній українській історіографії. *Історичні і політологічні дослідження, 4*, 31–40.

Левін, О. Берестень, Ю., 2011. Менонітські колонії Півдня України в період піднесення Першої російської революції (січень–грудень 1905 р.). *Питання історіографії, 1–2*, 115–125.

Любанська, О., 2009. Особливості релігійної структури німецькомовної спільноти Запорізького краю у XIX ст. Наукові записки. *Збірник праць молодих вчених та аспірантів, 18,* 133–143.

Лях, К., 2004. Етнокультурні контакти німецьких колоністів Півдня України у світлі лінгвістичних даних. *Етнічна історія народів Європи, 16*, 90–97.

Лях, К., 2006. Синдром Робінзона Крузо: Парадокси інтеграції німецькомовних колоністів в мультиетнічне середовище Південної України (XIX – поч. XX ст.). *Zaporizhzhia Historical Review, 20*, 94–101.

Моісєєнко, Л., 2016. Менонітська община-церква на півдні України через призму російського законодавства. *Історія релігій в Україні, 1 (36),* 364–375.

Оренштейн, Є., 2008. Німецькі поселенці Лівобережжя та Півдня України в умовах ринкової трансформації наприкінці XIX – на початку XX ст. *Український селянин, 11*, 251–254.

Розман, І., 2018. Вивчення біографії: універсальний потенціал дослідження цілісної особистості. *Vinns Scientific Journal, 27*, 102–104.

Романюк, М., 2016. Ілюстрований каталог підприємства «Лепп і Вальман» 1899 р. як джерело для вивчення промисловості менонітів Півдня України. *Південна Україна XVIII – XX століття: Зап. наук.-дослід. історії Півд. України ЗДУ, 5*, 256–257.

Стьопченко, Е., 2008. Німці-колоністи та «сусіди» – цигани в поліетнічному оточенні півдня України наприкінці XVIII–XIX століття. Наукові записки. *Збірник праць молодих вчених та аспірантів, 15,* 402–418.

Хрящевська, Л., 2009. Переселення менонітів у південні райони України. *Краєзнавство, 1–2,* 204–209.

Чернікова, Н., 2021. Сільськогосподарське машинобудування на Півдні України: Складники успішного розвитку (1860-ті – 1910-ті рр.) *Modern historical science: changes and development synergy of research studies : Collective monograph, (2),* 164–202.

Швайка, І., 2016. Внесок німецьких колоністів в історію розвитку Українського сільськогосподарського машинобудування (середина XIX –початок XX століття). *Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія, 16,* 155–160.

Шляхов, О. Донік, О., 2022. Промисловці Півдня України та їхні підприємницькі практики наприкінці XIX – на початку XX ст. *Український історичний журнал, 3,* 59–80.

References

Bielikova, M., 2011. Sotsializatsiia ta zhyttievyi tsykl u menonitskyii rodyni na Pivdni Ukrainy: Praktyka XIX-st [Socialization and life cycle in a Mennonite family in Southern Ukraine: Practice of the XIX-th century]. *Humaniarnyi zhurnal, 1–2,* 126–129. [in Ukrainian].

Bielikova, M., 2004. Administratyvne upravlinnia menonitskykh kolonii pivdnia Ukrainy (1789–1917 rr.) [Administrative management of the Mennonite colonies of southern Ukraine (1789–1917)]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy,* 16, 16–21. [in Ukrainian].

Bielikova, M., 2005. Menonity svoi abo chuzhi na Pivdni Ukrainy (1789–1917) [Mennonites own or foreign in Southern Ukraine (1789–1917)]. *Zaporizhzhia Historical Review, 19,* 119–124. [in Ukrainian].

Bielikova, M., 2007. Endohamiia v menonitskii etnokonfesiinii spilnoti pivdnia Ukrainy (1789–1917 rr.) [Endogamy in the Mennonite ethno-confessional community of southern Ukraine (1789–1917)]. *Zaporizhzhia Historical Review, 21,* 49–52. [in Ukrainian].

Bielikova, M., 2008. Medychne obsluhovuvannia v menonitskykh koloniiakh Pivdennoi Ukrainy (1789–1917) [Medical care in the Mennonite colonies of Southern Ukraine (1789–1917)]. *Zaporizhzhia Historical Review, 22,* 19–22. [in Ukrainian].

Bielikova, M., 2009. Tvarynnytstvo v menonitskykh koloniiakh pivdnia Ukrainy (persha polovyna KhIKh st.) [Animal husbandry in the Mennonite colonies of southern Ukraine (first half of the 19th century)]. *Zaporizhzhia Historical Review, 25,*178–182. [in Ukrainian].

Bielikova, M. Stopchenko, E., 2011. Istoriia menonitskykh kolonii pivdnia Ukrainy v ukrainskykh dysertatsiinykh doslidzhenniakh suchasnosti (kinets XX – pochatok XXI-st.) [The history of the Mennonite colonies of the south of Ukraine in modern Ukrainian dissertation studies (end of the 20th–beginning of the XXI st century)]. *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv, 22,* 356–369. [in Ukrainian].

Boiko, A., 1997. *Pivdenna Ukraina ostannoi chverti XVIII stolittia* [Southern Ukraine of the last quarter of the 18th century]. Chastyna 1. Ahrarni vidnosyny. Zaporizhzhia: RA Tandem, 204 s. [in Ukrainian].

Chernikova, N., 202. Silskohospodarske mashynobuduvannia na Pivdni Ukrainy: Skladnyky uspishnoho rozvytku (1860-ti – 1910-ti rr.) [Agricultural machine building in the South of Ukraine: Components of successful development (1860s – 1910s)]. *Modern historical science: changes and development synergy of research studies : Collective monograph, (2),* 164–202. doi:10.30525/978-9934-26-087-2-8 [in Ukrainian].

Hriza, V., 2013. Sotsialno-ekonomichne zhyttia etnichnykh hrup Pivdenno-Skhidnoi Ukrainy XVIII–pochatku XX st. v suchasnii ukrainskii istoriohrafii [Socio-economic life of ethnic groups of South-Eastern Ukraine in the XVII-th–early XX-th centuries. in modern Ukrainian historiography]. *Istorychni i politolohichni doslidzhennia, 4,* 31–40. [in Ukrainian].

Khriashchevska, L., 2009. Pereselennia menonitiv u pivdenni raiony Ukrainy [Migration of Mennonites to the southern regions of Ukraine]. *Kraieznavstvo, 1–2,* 204–209. [in Ukrainian].

Levin, O. Beresten, Yu. (2011). Menonitski kolonii Pivdnia Ukrainy v period pidnesennia Pershoi rosiiskoi revoliutsii (sichen–hruden 1905 r.) [Mennonite colonies of Southern Ukraine during the rise of the First Russian Revolution (January–December 1905)]. *Pytannia istoriohrafii, 1–2,* 115–125. [in Ukrainian].

Liakh, K., 2004. Etnokulturni kontakty nimetskykh kolonistiv Pivdnia Ukrainy u svitli linhvistychnykh danykh [Ethnocultural contacts of German colonists of the South of Ukraine in the light of linguistic data]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy, 16*, 90–97. [in Ukrainian].

Liakh, K., 2006. Syndrom Robinzona Kruzo: Paradoksy intehratsii nimetskomovnykh kolonistiv v multyetnichne seredovyshche Pivdennoi Ukrainy (XIX – poch. XX st.) [Robinson Crusoe Syndrome: Paradoxes of the Integration of German-Speaking Colonists into the Multi-Ethnic Environment of Southern Ukraine (XIX – Early XX centuries)]. *Zaporizhzhia Historical Review, 20*, 94–101. [in Ukrainian].

Liubanska, O., 2009. Osoblyvosti relihiinoi struktury nimetskomovnoi spilnoty Zaporizkoho kraiu u XIX st. [Peculiarities of the religious structure of the German-speaking community of the Zaporozhye region in the XIX-th century]. *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv, 18*, 133–143. [in Ukrainian].

Moisieienko, L., 2016. Menonitska obshchyna-tserkva na pivdni Ukrainy cherez pryzmu rosiiskoho zakonodavstva [The Mennonite community-church in the south of Ukraine through the lens of Russian legislation]. *Istoriia relihii v Ukraini, 1 (36)*, 364–375. [in Ukrainian].

Orenshtein, Ye., 2008. Nimetski poselentsi Livoberezhzhia ta Pivdnia Ukrainy v umovakh rynkovoi transformatsii naprykintsi XIX – na pochatku XX st. [German settlers of the Left Bank and South of Ukraine in the conditions of market transformation at the end of the XIX-th and the beginning of the XX-th centuries]. *Ukrainskyi selianyn, 11*, 251–254. [in Ukrainian].

Romaniuk, M., 2016. Iliustrovanyi kataloh pidpryiemstva «Lepp i Valman» 1899 r. yak dzherelo dlia vyvchennia promyslovosti menonitiv Pivdnia Ukrainy [The illustrated catalog of the enterprise «Lepp and Valman» of 1899 as a source for the study of the Mennonite industry of Southern Ukraine]. *Pivdenna Ukraina XVIII – XX stolittia: Zap. nauk.-doslid. istorii Pivd. Ukrainy ZDU, 5*, 256–257. [in Ukrainian].

Rozman, I., 2018. Vyvchennia biohrafii: universalnyi potentsial doslidzhennia tsilisnoi osobystosti [The study of biography: the universal potential of the study of the whole personality]. *Vinns Scientific Journal, 27*, 102–104. [in Ukrainian].

Shliakhov, O. Donik, O., 2022. Promyslovtsi Pivdnia Ukrainy ta yikhni pidpryiemnytski praktyky naprykintsi XIX – na pochatku XIX st. [Industrialists of the South of Ukraine and their business practices at the end of the XIX-th and the beginning of the XX-th centuries]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal, 3*, 59–80. doi: 10.15407/10.15407/uhj2022.03.059 [in Ukrainian].

Shvaika, I., 2016. Vnesok nimetskykh kolonistiv v istoriiu rozvytku Ukrainskoho silskohospodarskoho mashynobuduvannia (seredyna XIX –pochatok XX stolittia) [The contribution of German colonists to the history of the development of Ukrainian agricultural engineering (mid-XIX-th – early XX-th centuries)]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Istoriia. Politolohiia, 16*, 155–160. [in Ukrainian].

Stopchenko, E., 2008. Nimtsi-kolonisty ta «susidy» – tsyhany v polietnichnomu otochenni pivdnia Ukrainy naprykintsi XVIII–XIX stolittia [German colonists and «neighbors" – gypsies in the polyethnic environment of southern Ukraine at the end of the XVIII-th – XIX-th centuries]. *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv, 15*, 402–418. [in Ukrainian].

Vasylchuk, V., 2009. Pershi menonitski kolonii na Pivdni Ukrainy (kinets XVIII–XIX-st.) [The first Mennonite colonies in the South of Ukraine (late XVIII–XIX centuries)]. *Muzeinyi visnyk,15/2*, 60–69. [in Ukrainian].

Venher (Ostasheva), N., 2005. Istoriia uspikhu: rozvytok boroshnomelnoi nromyslovosti pivdnia Ukrainy i menonitske pidpryiemnytstvo [A success story: the development of the flour-milling industry of southern Ukraine and Mennonite entrepreneurship]. *Voprosy hermanskoi ystoryy, 2*, 54–68. [in Ukrainian].

Venher, N., 1998. Dynastyia Leppov y ykh predpryiatye [The Lepp Dynasty and Their Enterprise]. *Vopr. hermanskoi ystoryy, 2*, 53–63. [in Ukrainian].

Venher, N., 2004. Ahrarna kolonizatsiia? Do pytannia pro formuvannia osoblyvoi ekonomichnoi zony na terytorii silskohospodarskykh menonitskykh kolonii Pivdnia Ukrainy (persha polovyna XIX-st.) [Agrarian colonization? To the issue of the formation of a special economic zone on the territory of the agricultural Mennonite colonies of Southern Ukraine (first half of the XIX-th century)]. *Ukrainskyi selianyn, 8*, 153–156. [in Ukrainian].

Venher, N., 2004. Menonitske pidpryiemnytstvo i rozvytok mashynobuduvannia na Pivdni Ukrainy (30-ti rr. XIX-st. – 1914 r.) [Modernization and urbanization processes in the South of Ukraine (second half of the XIX-th–beginning of the XX-th centuries)]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy, 16*, 29–36. [in Ukrainian].

Venher, N., 2005. Formuvannia torhovelno-promyslovoi elity na terytorii ahrarnykh mennonitskykh kolonii Pivdnia Ukrainy (persha polovyna XIX st.) [The formation of the trade and industrial elite in the territory of the agrarian Mennonite colonies of Southern Ukraine (first half of the XIXth century)]. *Ukrainskyi selianyn, 9,* 102–105. [in Ukrainian].

Venher, N., 2006. Mennonytskoe predprynymatelstvo v kontekste sotsyalnoi ystoryy: k postanovke problemy [Mennonite Entrepreneurship in the Context of Social History: Towards a Problem Statement]. *Voprosy hermanskoi ystoryy, 3,* 5–23. [in Ukrainian].

Venher, N., 2006. Yohan Kornis ta rozvytok remesla, pidpryiemnytstva na terytorii ahrarnykh menonitskykh poselen pivdnia Rosiiskoi imperii (persha polovyna XIX stolittia) [Johann Kornis and the development of crafts and entrepreneurship in the territory of agrarian Mennonite settlements in the south of the Russian Empire (first half of the 19th century)]. *Ukrainskyi selianyn, 10,* 100–104. [in Ukrainian].

Venher, N., 2007. Kazus lykvydatsyonnoho zakonodatelstva: faktorы antykolonystskoi propahandы y antykolonystskoho soznanyia v dynamyke mezhэtnycheskykh vzaymootnoshenyi v pozdnei Rossyiskoi ymperyy (na prymere ystoryy mennonytskoho predprynymatelstva) [The case of liquidation legislation: factors of anti-colonial propaganda and anti-colonial consciousness in the dynamics of interethnic relations in the late Russian Empire (using the history of Mennonite entrepreneurship as an example)]. *Voprosy hermanskoi ystoryy, 2,* 110–126. [in Ukrainian].

Venher, N., 2011. Nimetske pytannia v otsintsi I. S. Aksakova ta Yu. F. Samarina: dialoh z rosiiskym suspilstvom u desiatylittia Velykykh reform (1860–1870) [The German Question in the Assessment of I. S. Aksakov and Y. F. Samarin: Dialogue with Russian Society in the Decade of Great Reforms (1860–1870)]. *Voprosy hermanskoi ystoryy, 8,* 30–52. [in Ukrainian].

Venher, N., 2011. Problemy rozrobky ta realizatsii reformy likvidatsii kolonistskoho statusu v Rosiiskii imperii (1871): menonity ta vlada u konflikti [Problems of the development and implementation of the reform of the liquidation of the colonial status in the Russian Empire (1871): Mennonites and the government in conflict]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriia: Istoriia ta arkheolohiia, 19,* 114–122. [in Ukrainian].

Venher, N., 2011. Yevreiski ta menonitski pohromy na Pivdni Ukrainy: do pytannia pro typolohiiu ta semantyku podii 1919 roku [Jewish and Mennonite pogroms in the South of Ukraine: to the question of the typology and semantics of the events of 1919]. *Humanitarnyi zhurnal, 3–4,* 138–147. [in Ukrainian].

Venher, N., 2014. Rossyiskyi natsyonalystycheskyi dyskurs y mennonytskoe эtnycheskoe predprynymatelstvo: henezys y dynamyka sotsyalno-polytycheskoho konflykta (1830–1917) [Russian Nationalist Discourse and Mennonite Ethnic Entrepreneurship: Genesis and Dynamics of Socio-Political Conflict (1830–1917)]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni VN Karazina. Seriia: Istoriia, 49 (spets. vyp.),* 40–56. [in Ukrainian].

Venher, N., 2019. «Nelychnaia ystoryia»: mennonytskaia obshchyna Aleksandrovska v perelomnыi hod Ukraynskoi revoliutsyy [«Impersonal History»: The Mennonite Community of Aleksandrovsk in the Turning Point of the Ukrainian Revolution.]. *Modern Studies in German History, 1,* 62–73. doi: 10.15421/311907 [in Ukrainian].

Vodotyka, T., 2016. Modernizatsiini ta urbanizatsiini protsesy na Pivdni Ukrainy (druha polovyna XIX – pochatok XX-st.) [Modernization and urbanization processes in the South of Ukraine (second half of the XIX-th – beginning of the XX-th centuries]. *Rehionalna istoriia Ukrainy, 10,* 201–220. [in Ukrainian].

Vodotyka, T., 2018. Urbanistychne seredovyshche ta pidpryiemnytstvo: paradyhmy spivisnuvannia ta vzaiemodii v pidrosiiskii Ukraini v dobu imperskykh modernizatsiinykh peretvoren [Urban environment and entrepreneurship: paradigms of coexistence and interaction in sub-Russian Ukraine in the era of imperial modernization transformations]. *Rehionalna istoriia Ukrainy,12,* 141–156. [in Ukrainian].

THE DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY OF OLEKSANDRIVSK ENTREPRENEUR PETER LEPP (SENIOR): TO THE HISTORY OF THE MENNONITE FAMILY-ENTREPRENEURS OF THE CITY OF OLEKSANDRIVSK LEPP

Ihor Koliada
Doctor of Historical Sciences,
Professor of the Department of Methodology and Methods of Social Disciplines,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Stepan Borchuk
Doctor of Historical Sciences,
Professor of the Department of World History
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk
Yevhen Lyzen
Doctor of Philosophy in History and Archaeology
Analytical Center for Balkan Studies, Zaporizhzhia

Abstract. *The purpose of the study is to analyze the role of Mennonite colonization in the economic development of the Katerynoslav province and to characterize the activity of the Mennonite dynasty of industrialists of Oleksandrivska Lepp, to highlight the stages of operation of the enterprise "Lepp, Valman and Kopp" as a successful project of the Lepp dynasty in the agricultural engineering of Southern Ukraine, to reveal some of the charitable, philanthropic activity of representatives of the Lepp dynasty.* ***The research methodology*** *is based on the principles of concrete-historical approach or historicism, objectivity, comprehensiveness and integrity, systematicity, as well as the use of methods - analysis and synthesis, historical-genetic, historical-comparative, historical-typological, problem-chronological.* ***The scientific novelty*** *is that for the first time in Ukrainian historiography, the role of the Lepp family in the economic, cultural and educational life of Oleksandrivsk has been comprehensively and thoroughly characterized. The genesis of the dynasty of industrialists of the Lepp family is outlined, the development of their production, the factors of the success of their business, in particular, the marketing measures of entrepreneurs to maintain competitiveness are traced. The benevolent and philanthropic activity of the Lepp dynasty in the cultural and educational sphere in the context of the development of Mennonite education during the 19th and early 20th centuries is highlighted.* ***Conclusions.*** *The dynamic growth of domestic demand for agricultural machinery, which was observed in the southern Ukrainian provinces throughout the entire post-reform period, led to the establishment of an extensive network of workshops and factories for the production of agricultural machines and tools. Gradually, powerful promising enterprises stood out, which exerted a decisive influence on the direction of development of the industry and became a kind of epicenter of the formation of regional centers. The formation of the "Alexandrian" center is largely connected with the entrepreneurial activity of the Lepp dynasty and other local German colonists, familiar with the specifics and needs of steppe farming. Creating their own well-being and well-being, at the same time they helped the growth of the material and cultural level of the local population of Southern Ukraine.*

Key words: *Lepp dynasty, Peter Lepp, Mennonites, Oleksandrivsk, entrepreneur, philanthropist.*